

„Ha én főnök lennék, bizonyos szint fölött nem süllyednék bizonyos szint alá.”

Esterházy Péter: Termelési-regény

Fejlődépszichológia-4

Piaget értelmi fejlődésre vonatkozó modellje

Dr. József István

A kognitív fejlődés

Az értelmi fejlődés szakaszai – Piaget

Piaget előtt két, egymással szembeállított nézet uralkodott

- az „öröklés” szerepét hangsúlyozó biológiai, **érés**központú
- környezeti, **tanulás**központú

Piaget szerint a gyermek **képességei** – melyek maguktól érnek – és a **környezet** közötti **kapcsolat** számít.

A **fejlődés**, egymást követő **minőségi változások sorozata** – az értelmi fejlődés több, egymást követő szakaszban történik, a **szakaszok kezdete és vége** változhat, de sorrendjük állandó.

A kognitív képességek a környezettől viszonylag **függetlenül**, egy **belső érés** hatására alakulnak ki, és a cselekvéses tapasztalat révén jutnak el a felnőttre jellemző formáig.

A gyermek a felnőttől **nem minőségileg** különbözik, hanem **értelmi képességeinek máságában**, annak sajátos gyermeki szerveződésében.

A gyermek nem a folyamat elszenvedője, hanem **aktív résztvevője**.

Gyermeki kíváncsisága miatt minden iránt érdeklődik, kipróbál dolgokat, kísérletezget.

Alkalmazkodik az állandóan változó külső és belső környezethez, amiben két alapvető, ellentétes irányú mechanizmus segíti, az **asszimiláció** és az **akkomodáció**.

Asszimiláció – új ismeretek, tapasztalatok beolvadása a meglévő sémák rendszerébe

Akkomodáció – a viselkedés külső mintához való igazítása

Az *asszimiláció* révén a tapasztalata beépül a már meglévő ismeretszintbe, a *sémába*. Ennek a mechanizmusnak a **prototípusa a játék**.

A gyermek rendelkezik a környezetéről egy adott ismerettel, **sémával**, játék közben kipróbál valami újat, megtapasztalja, és megkísérli a már meglévő sémái segítségével megérteni, azaz **asszimilálni** őket. Ha a régi séma erre nem alkalmas, akkor módosítani fogja, vagyis **akkomodációt** hajt végre.

Az *akkomodációban* a már meglévő **séma átalakul** az új helyzetnek megfelelően.

Ennek a mechanizmusnak a **prototípusa az utánzás**.

A két mechanizmus **egyensúlyt** hoz létre, ami azonban viszonylagos, rendszeresen **felborul**, a **külső környezet megváltozása**, vagy a **szervezet érése** következtében.

Az egyensúly felbomlásakor a két mechanizmus elkezd dolgozni, segítségével újra egyensúly teremődik, de ez már egy, a korábbinál magasabb szinten történik.

Piaget szerint maga az adaptáció a fejlődési folyamat, azaz az egyensúly kialakulása, majd felbomlása és újraszerveződése következtében jut a gyermek a korábbinál magasabb szintű ismeretekhez.

Az értelmi fejlődési szakaszai

- **szenzomotoros szakasz – 0-2 év**
- **műveletek előtti szakasz – 2-7 év**
- **konkrét műveletek szakasza – 7-11 év**
- **formális műveletek szakasza – 11-18 év**

I. Szenzomotoros szakasz 0-2 év

érzékszervi – mozgásos periódus vagy **szenzomotoros intelligencia** szakasza

Gy – önmaga és a külvilág közötti összefüggéseket, a cselekedetei és azok következménye közötti kapcsolatot tanulja

- **csak mozgásos cselekvéseinek sémái segítik**
- **születéstől a beszéd megjelenéséig tart.**

Saját testének mozgatásával kapcsolatos kísérletek

Kialakul **saját teste és a környezet megkülönböztetésének** képessége.

Tárgyállandóság – a tárgyak akkor is léteznek, ha nincsenek jelen, vagy ha nem érzékeljük őket.

A gondolkodás cselekvésbe ágyazott, nem előzi meg a viselkedést.

- **Reflexek kialakulása** – 0-1 hónap (akaratlan keresés, szopás, fogás, nézés, a látótérbe kerülő tárgyak fixálása, de nem követése)
- Első szokások, **primer cirkuláris reakciók** – 1-4 hónap (ujj szopás, arra fordulás, amerre a tárgy eltűnik)
- Látás és fogás koordinálódása – 4- 8/9 hónap – felismeri saját cselekedetei és környezete közötti összefüggést
- **Másodlagos cirkuláris reakciók** és sémák koordinálódása – 8/9 – 11/12 ismert eljárások felhasználása új cél elérése érdekében (keresi a teljesen elrejtett tárgyat)
- **Harmadlagos cirkuláris reakciók** – cselekvési sémák differenciálódása – 11/12 – 18 kísérletezés a következmények miatt
- **Cselekvési sémák interiorizálódása** -18 – 24 képek és szavak ismerős tárgyakra vonatkoznak

II. Művelet előtti szakasz 2-7 év

szimbolikus működések

elkezd beszélni, tárgyak és szavak is szimbolizálhatnak egy másik tárgyat
megjelennek a belső képek

mentálisan még **nem képes elszakadni** az érzékszervileg hozzáférhetőtől
„elrántják” a gondolkodását (pl.: a magasabb a több) („**megmaradási elv**” hiánya)
egydimenziós gondolkodás - valaminek vagy az **egyik** vagy a **másik** vonatkozását
figyeli – nem képes a logikai gondolkodáshoz elengedhetetlenül szükséges
műveletek használatához

egocentrizmus

erkölcsi realizmus - az erkölcsi és játékszabályok állandó létezéssel bíró,
módosíthatatlan igazságok
erkölcsi törvények = fizikai törvények

- **Animizmus** – tárgyak megszemélyesítése
- **Artificializmus** – a természeti jelenségeket az ember alkotásának tulajdonítja
- **Finalizmus** – célok és okok felcserélése
- **Mágikus gondolkodás** – varázslatos oksági viszonyok feltételezése

III. Konkrét műveletek szakasza 7-11 év

Képes fejben, képzetek segítségével műveleteket elvégezni. Ú

Absztrakt műveletek, szabályok felfogására képesek, azonban ezek a műveletek még a **korábban lejátszott cselekvésekhez kötődnek**, vagyis csak konkrét tárgyakra képesek alkalmazni.

Egyszerű számolási és osztályozási konkrét műveletek és téri, idői rendszerek kialakulása.

Egyszerű számolási és osztályozási konkrét műveletek és téri, idői rendszerek kialakulása.

- **Formális műveletek szakasza 11-18 év**

Logikus gondolkodás lesz jellemző, a különböző változók közötti összefüggések megértése.

Képesé válnak a lehetséges kombinációk számbavételére, hipotézisek felállítására és módszeres ellenőrzésére.

Jövőre, lehetőségekre és ideológiai problémákra vonatkozó kérdésekkel is képesek foglalkozni.

Piaget kritikái - tudománytalan a kisszámú elemszám miatt

- általa formálisnak nevezett problémákat a 12 év körüli életkornál korábbi életkorban is meg lehet ismerni

Életkor	Freud a pszicho-szexuális fejlődés szakaszai	Erikson		Piaget az értelmi fejlődés szakaszai
		fejlődési stádiumok	pszichoszociális konfliktusok	
csecsemőkor 0-2 év	orális	orális szenzorikus	bizalom vagy bizalmatlanság	I. Szenzo-motoros intelligencia
kisgyermekkor 2-3 év	anális	anális-testi	önállóság vagy kételev	II. Művelet előtti kor
óvodáskor 3-6 év	fallikus	infantilis- genitalis lokomóció	kezdemenyezés vagy Bűntudat	
kisiskoláskor kb. 6-10-12 év	latencia	latencia	teljesítmény vagy értékűség csökkent	III. Konkrét műveletek kora
serdülőkor kb. 11-13-19 év	genitalis	pubertás adoleszcencia	identitás vagy szerepdiffúzió	IV. Formális műveletek kora
fiatal felnőttkor kb. 20-40 év		fiatal felnőttkor	intimitás vagy elszigetelődés	
középső felnőttkor kb. 40-60 év		felnőttkor	alkotóképesség vagy stagnálás	
késő felnőttkor kb. 60 év -		érettség	integritás vagy kétségbeesés	

A kognitív erkölcsi fejlődés

Az erkölcsi fogalmak kialakulása és fejlődése **szakaszokon** keresztül valósul meg. A szakaszokat kihagyni, átugrani nem lehet, de kultúránként eltérő lehet a szakasz kezdési és befejezési kora.

Piaget szerint a gyermek **erkölcsi gondolkodását** a **kognitív fejlődési szintje határozza** meg, azaz az erkölcsi szabályok, szociális konvenciók ismerete, megértése **megfelel** a kognitív fejlődés **általános szintjének**.

Gyermekek **szabályjátékának** megfigyelése közben arra a következtetésre jutott, hogy a **szabályok megértése** négy szakaszra osztható.

- **motoros szabályok ideje**
- **kényszerszabályok ideje**
- **racionális szabályok ideje**
- **új szabályok alkotásának ideje**

1. szakasz - **Motoros szabályok ideje.**

műveletek előtti szakasz kezdetén - 3-4 éves korban

a gyermekek még csak egymás mellett (**párhuzamos játék**) játszanak, együtt vannak, de külön, tárgyakat megosztva játszanak társas szervezettség nélkül, és minden gyermek a *saját szabályait* (**idioszinkretikus szabályok**) követi.

Vannak ugyan szabályok, melyek bizonyos fokig szervezik a játékot, de ezek **bármikor önkényesen megváltoztathatók**, nem szolgálnak közös célokat, mint az együttműködés vagy verseny, csak a mozgásrítus megismétlése ad örömet – **motoros ismétlés.**

2. szakasz – **Kényszerszabályok ideje**

műveletek előtti szakasz végén - 5-7 éves korban

a gyermekek elkezdik kényszeresen követni a szabályokat (**kötelezően követendő szabályok**), abszolút erkölcsi parancsokként, melyeket valamilyen felsőbb tekintély – szülő vagy isten – alkotott meg (**hit az erkölcsi realizmusban**).

A szabályok állandóak, nem módosíthatóak és szó szerint kell követni őket (például elvet minden változtatásra utaló javaslatot, még akkor is, ha az egy kisebb gyermekhez való igazodás miatt merül fel)

Elsősorban a következmények alapján ítélik meg a cselekedeteket, nem a mögöttes szándék alapján.

3. szakasz - Racionális szabályok ideje.

konkrét műveletek szintje – 7-11/12 éves korban

Gy. felismerik, hogy a szabályok egyetértésen alapuló társas konvenciók, és megegyezéstől függően **bármikor önkényesen megváltoztathatók**, ha abban mindenki egyetért.

Jelentősen enyhül a gyermekek **morális szigorúsága**, erkölcsi ítéleteik meghozatalában helyt adnak **szubjektív megfontolásoknak** (például személyes szándék), és a büntetést sem tartják már elkerülhetetlennek, mivel emberi döntés eredménye.

Nincs erkölcsi realizmus, állandóság.

4. szakasz – új szabályok alkotásának ideje

formális műveletek szakasza – 11-12 évtől

a gyermekek keresik azokat a lehetőségeket, ahol új szabályok alkotására nyílik lehetőség

A szakaszt az ideologikus gondolkodás jellemzi, a társadalom felé fordulás, azaz a személyes és személyközi helyzetek helyett a tágabb társadalmi kérdéseket célozza meg.

Az erkölcsi fejlődés szakaszai

- **heteronóm erkölcs szakasza**

a születéstől 10-11 éves korig tart

három éves korig az ún. **premorális** szint jellemzi a gyermeket, amikor még semmi szabálytudat, igazságérzet, ítélet, vagy morális gondolkodás nem jellemző

A szabályok kívülről jönnek - külső autoritás, felnőtt személy.

A gyermek nem belső mérce alapján ítéli meg az erkölcsi kérdéseket, hanem **gondolkodás és értékelés nélkül átveszi a külső szabályokat**, mert a felnőttek szabályai szentek és sérthetetlenek.

A szabályokat nem lehet megváltoztatni, azok úgy helyesek, ahogy a felnőttek mondják, a gyermek nem kérdőjelezi meg igazságosságukat.

Következmény etika – a gyermek az erkölcsi megítélés során **nem veszi még figyelembe a szándékot**, az alapján ítéli meg a cselekvést, hogy az mekkora kárt okozott, azaz a **következményt veszi alapul** ítélete megalkotásánál. Úgy véli, ahol büntetés volt, ott bűn is volt, ha büntetlenül megpofoznak egy kisgyermeket, az jogos, mert ha a felnőtt megbüntette, akkor biztosan vétkezett a gyermek.

Méltányossági, igazságossági szempontokat nem vesz még figyelembe.

A szabályok lényegét még nem értik, egocentrikusan (én-központúan) alkalmazzák a szabályokat, emiatt **sokszor csalnak.**

- **autonóm erkölcs szakasza**

A gyermek már **saját maga által átgondolt szabályokat** követ, és képes különböző aspektusokat figyelembe venni a magatartás morális megítélésénél.

Szabály érvényessége **kölcsönös megegyezés** kérdése, kölcsönösségi alapon lehet módosítani - a szabályokat már nem csak egy tekintélyszemély alkotja.

Szándék etika - már nem a következmény alapján ítélik - a **magatartás megítélése függ a szándéktól.**

A szülő már nem mindenható, tévedhet, hibázhat, a gyermek az ok nélküli felnőtt pofont nem tartja jogosnak.

Nem fogadja el automatikusan a külső autoritás által kreált szabályokat, sokkal inkább **a kortársak szempontjait veszi figyelembe**, önálló szabályrendszert alkot.

Szabályjátékok megjelenése.

Pubertásban az erkölcsi kérdésekről való gondolkodás szisztematikusabbá, elvontabbá válik.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

www.jozsefistvan.hu

Dr. József István PhD okl. szakpszichológus